

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Lahti University of Applied Sciences

”KIMALLEMUSIIKKIA JA VIKKELÄÄ PAKOMUSIIKKIA”

Ajatuksia ja kokemuksia lasten urkukonserteista ja niihin
liittyvästä musiikkikasvatuksesta

LAHDEN
AMMATTIKORKEAKOULU
Musiikin koulutusohjelma
Instrumenttiopetus
Opinnäytetyö
Kevät 2014
Mari Lehtinen

Lahden ammattikorkeakoulu
Instrumenttiopetus
LEHTINEN, MARI:

”KIMALLEMUSIIKKIA JA
VIKKELÄÄ PAKOMUSIIKKIA”
Ajatuksia ja kokemuksia lasten
urkukonserteista ja niihin liittyvästä
musiikkikasvatuksesta

Suuntautumisvaihtoehdon opinnäytetyö, 23 sivua, 5 liitesivua

Kevät 2014

TIIVISTELMÄ

Tämä työ esittelee kokemuksiani ja ajatuksiani muutamista lasten urkutapahtumista. Pyrin vastaamaan kysymykseen, millaisia urkutapahtumia lapsille on järjestetty Suomessa kolmena viimeisenä vuosikymmenenä. Pohdiskelen myös lasten mahdollisuuksia urkujensoiton harrastamiseen. Käsittelen urkujen merkitystä seurakuntien musiikkikasvatuksessa ja yleisesti lasten musiikkikasvatuksessa. Oma kanttorin työkokemukseni on antanut pohjaa tämän opinnäytetyön tekemiseen.

Esittelen oman projektini vuodelta 1993, josta kiinnostukseni lasten musiikkikasvatukseen sai alkunsa. Toteutin tuolloin juonnetut konsertit 5.–6.-luokkalaisille Kuopiossa ja Kaavilla, ja niiden ohjelma koostui tyyllisesti erilaisista esimerkeistä. Sen jälkeen oppilaat vastasivat kyselyyn omissa luokkissansa. Käsittelin vastauksia tuolloin kirjallisessa työssäni, ja nyt tarkastelen tuloksia tiivistetysti.

Tuon esille myös muutamia muita erilaisia urkutapahtumia ja kerron niiden tavoitteista ja sisällöistä. Konsertteja on toteutettu eri tavoin. Esiintyjät ovat esittäneet tarinoita improvisoimalla tai urkujen historia on kerrottu roolihenkilöiden musisoinnin kautta. Joissakin konserteissa musiikillinen kaari vanhasta musiikista nykypoppiin on toteutettu nelikäteisesti ja nelijalkaisesti.

Olen tutustunut kahteen työhön, jotka käsittelevät alle kouluikäisille tarkoitettuja tapahtumia. Toisessa kerrotaan Urkusaduista Kuopiossa, ja toinen käsittelee Elämymatka Kirkkomusiikkiin -tapahtumaa Hailuodossa. Kerron myös koululaisten urkukonserteista, joita on toteutettu 2000- ja 2010-luvulla Kotkassa ja Kouvossa. Tapahtumien toteuttajien ja mukana olleiden kasvatusalan ammattilaisten mukaan nämä tilaisuudet ovat ruokkineet lapsen musiikillista kasvua, antaneet elämyksiä, tietoa ja mielekkäitä musiikkimuistoja.

Lopuksi olen tarkastellut, mitä mahdollisuuksia suomalaisilla lapsilla on opiskella urkujensoittoa. Seurakuntien ja musiikkiopistojen olisi tärkeää löytää uusia yhteistyömuotoja urkujensoiton aseman parantamiseksi. Olisi merkittävää, että lapset voisivat tulevaisuudessa entistä useammin tutustua urkujen maailmaan ja jopa valita urut omaksi instrumentikseen.

Lahti University of Applied Sciences
Degree Programme in Music Pedagogy

LEHTINEN, MARI:

“GLITTER MUSIC AND RAPID
ESCAPE MUSIC”

My thoughts and experiences of organ
concerts for children and the musical
education concerning them

Bachelor's Thesis in Music

23 pages, 5 pages of appendices

Spring 2014

ABSTRACT

In this work I will report on my experiences and thoughts about some organ concerts for children. I try to answer the question, what kind of concerts have been arranged for children in Finland in last three decades. I have been researching, if it is possible for children to study organ. I also talk about the role of the organ in music education in parishes and generally, too. My work as a church musician and my work experience have been useful when writing this work.

I introduce my thesis from 1993, which started my interest in music education for children. In that year I played and moderated organ concerts for children in the 5th and 6th grade in Kuopio and in Kaavi. The programme included pieces of music from different ages. After the concert the pupils answered my questions in writing. Then I analysed the answers in my thesis. Now I will report briefly about them in this work.

I will tell the reader about the other organ happenings, too. I talk about their aims and contents. There have been various concerts. In one concert the organists have improvised the story. In another one they have made the story through acting and playing some pieces of music. There was also the concert, which was played by four hands and legs.

I have read two works about the organ happenings for children under six years old. One talks about fairy tales played with organ and the other one is about the musical moment in Hailuoto church. In addition to these I will explain something about the children's organ concerts in the beginning of the 21st century in Kouvola and Kotka. The organizers and the teachers in these happenings have reported, that the concerts have given so much to the children, musical experiences and knowledge, too.

Finally I will discuss, if it is possible for children to play organ. It would be important for parishes and music schools to co-operate for playing organ. It would be remarkable if children could know more about organ and even have the possibility to study it.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	KANTTORIN TYÖNI LASTEN MUSIIKKIKASVATTAJANA	2
3	KOULULAISTEN URKUKONSERTTEJA 1993	4
3.1	Projektin yleiskuvaus	4
3.2	Projektin toteutus	5
3.2.1	Teosten valinta	5
3.2.2	Koululaiskonsertit	6
3.3	Kysely ja sen tulokset	7
4	MUITA TUTKIMUKSIA LASTEN URKUTAPAHTUMISTA	10
4.1	Urkusadut Kuopion tuomiokirkossa	11
4.1.1	Neljä erilaista urkusatua	11
4.2	Elämymatka kirkkomusiikkiin Hailuodon kirkossa	13
4.2.1	Tilaisuuden kulku ja tavoitteet	13
4.3	Urkusatuja ja Elämymatkan vertailua	14
5	URKUKONSERTTEJA 2000-LUVUN KOULULAISILLE	15
5.1	Jaana Jokimiehen ja Irina Lampénin Villit Pillit -konsertit	15
5.2	Kouvolan seurakunnan Urkujen tarina	16
6	LAPSI, URUT JA URKUJENSOITTO	19
6.1	Lasten mahdollisuus opiskella urkujensoittoa	20
7	YHTEENVETO	22
	LÄHTEET	24
	LIITTEET	26

1 JOHDANTO

Tässä opinnäytetyössä esittelen kokemuksiani ja ajatuksiani muutamista lasten urkutapahtumista. Tarkastelen, millaisia urkutapahtumia on järjestetty Suomessa kolmena viimeisenä vuosikymmenenä. Selvitän myös, millaisia mahdollisuuksia lapsilla on urkujensoittamiseen Suomessa.

Valmistuin musiikin maisteriksi Sibelius-Akatemian kirkkomusiikin koulutusohjelmasta vuonna 1993. Tein tuolloin projektivaihtoehtona koululaiskonsertit uruilla ja sen jälkeisen kirjallisen kyselyn konsertin kokemuksista. Konsertti ja kysely suunnattiin ala-asteiden 5–6-luokkalaisille ja heidän opettajilleen. Kouluja oli mukana kaksi, Kuopion Jynkän ala-aste ja Kaavin ala-aste, ja oppilaita oli mukana 215. Työni nimi on Peruskoulun 5–6-luokkalaisten suhtautumisesta urkumusiikkiin. Esittelen tässä tiivistetysti, minkälaisia kokemuksia koululaiskonserteista kertyi vuonna 1993.

Laajentaakseni näkökulmaa esittelen myös 2000-luvulta kaksi tutkimusta, jotka on tehty urkutapahtumista alle kouluikäisille lapsille. Toinen liittyy Kuopion Lasten Pakkaspäivillä toteutettuihin urkusatuihin ja toinen Hailuodon päiväkodin ja seurakunnan järjestämään Elämymatka kirkkomusiikkiin -tilaisuuteen. Lisäksi tarkastelen, miten kouluikäisten urkukonsertteja on toteutettu Kymenlaakson seudulla, jossa itse teen työtä seurakunnassa lasten musiikkikasvatuksen parissa.

Lopuksi pohdin tavoitteita, joita tämäläiselle lasten musiikkikasvatukselle voidaan asettaa. Seurakunnilla on ainutlaatuinen asema kirkkomusiikin ja urkujen esilläpitäjänä. Tähän tehtävään tarvitaan koulutusta ja innostusta. Lasten musiikkikasvatus kysyy erilaisia valmiuksia kuin aikuisten kanssa toimiminen. Toimintaa kannattaa tehdä yhteistyössä eri tahojen kanssa. Päiväkotien ja koulujen kanssa se jo toimiikin hyvin, mutta esimerkiksi musiikkiopistojen kanssa yhteistyötä voisi kehittää. Myös Satomaan mielestä urkuesittelyt voisivat kuulua normaaleihin musiikkiopistojen soitinesittelyihin (Satomaa 2012, 19).

Tarkastelen myös, mitä mahdollisuuksia lapsella on päästä opiskelemaan urkujensoittoa ja minkälaisia kehittämis- ja yhteistyömahdollisuuksia seurakuntien ja musiikkiopistojen toiminnassa tähän liittyen voisi olla.

2 KANTTORIN TYÖNI LASTEN MUSIIKKIKASVATTAJANA

Olen valmistunut kanttoriksi Sibelius-Akatemiasta vuonna 1993.

Opiskeluvaiheessa olin suuntautunut urkujensoittoon ja minua kiinnosti toimia lasten kanssa. Sen vuoksi tein tuolloin projekti-vaihtoehtona kokonaisuuden, joka muodostui kolmesta suunnittelemastani ja toteuttamastani urkukonsertista ja kirjallisesta työstä. Nyt noin kahdenkymmenen työvuoden jälkeen voin todeta, että lasten musiikkikasvatus on edelleen tärkeä osa työtäni. Työhöni kuuluu lapsikuoro toiminta ja yhteisiä tapahtumia päiväkerho- ja iltapäiväkerhoryhmien kanssa. Kuoro toimii viikoittain, ja sen kautta olen tutustuttanut kuorolaisia myös urkuihin ja urkurin tehtäviin. Kerholaiset käyvät tutustumassa kirkkoihin, hautausmaahan ja kappeliin, ja yhdessä vietämme pääsiäis-, kevät-, mikkelinpäivä- ja joululauluhetkiä, yleensä urkujen säestyksellä. Olen kokenut, että on tärkeää pitää urkujen ääntä esillä, vaikka tilasta löytyisikin piano. Urut ovat soittimena harvinainen ja ainutlaatuinen, ja lapset eivät kuule niitä missään muualla.

Musiikkikasvatus seurakunnassa on moni-ilmeistä, ja urut ovat yksi minua kiinnostava osa-alue siinä. Urkujen sointimaailma on laaja ja moni-ilmeinen ja vieläpä niin, että jokaisella soittimella on selvästi omanlaatuinen sointivalikoima. Erilaisia sointivärejä eli äänikertoja voi valita lukemattomia vaihtoehtoisia yhdistelmiä. Tätä sanotaan rekisteröinniksi, ja se onkin yksi lapsia kiinnostava osa-alue, kun urkuihin tutustutaan. Urkuihin liittyvä lasten musiikkikasvatus on seurakunnissa edelleen satunnaista, vaikka se onkin paljon yleistynyt viime vuosikymmeninä. Koululuokat ja päiväkotiryhmät käyvät mielellään tutustumassa urkuihin, ja urkukonsertitkin ovat näille kohderyhmille yleistyneet. Kanttoreiden lisäksi myös kansainvälistä uraa tekevät urkutaiteilijamme, muun muassa Kalevi Kiviniemi, ovat kiertäneet soittamassa konsertteja lapsille.

Varhaisiän musiikkikasvatus seurakunnassa -julkaisussa (Kirkkohallitus 2004) esitellään neljä yleistavoitetta, joita kirkko pitää tärkeinä varhaisiän musiikkikasvatuksessa.

- Musiikin rakkauden herättäminen ja vaaliminen.
- Lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen ja kasvun tukeminen musiikin avulla.
- Lapsen musiikillisen ajattelun ja ilmaisun kehittäminen.

- Lapsen uskonnollisen ja yhteisöllisen kasvun tukeminen musiikin avulla.

Lasten urkutapahtumissa on olennaista suunnitella ohjelma lapsen kehitystaso huomioon ottaen. Urut soittimena kiinnostavat kaikenikäisiä. On tärkeää, että urkujen esittely toteutetaan selkeästi. Erityisesti lapsille sävellettyä urkumusiikkia on vähän, mutta sopivaa materiaalia löytyy pitkältä ajalta renessanssin ajoilta näihin päiviin saakka. Urkukappaleiden on hyvä edustaa erilaisia sointivärejä ja tunnelmia. Niiden pituus on oltava sopiva lapsen ikään nähden, ja juontaminen on rakennettava niin, että se jollakin tavalla liittyy lapsen ajatusmaailmaan.

Oman vuonna 1993 tekemäni projektin lisäksi haluan esitellä useita, toisistaan poikkeavia urkutapahtumia, joita lapsille on järjestetty viime vuosina. Tässä kuvaamani urkutapahtumat ovat tyypillisiä esimerkkejä urkukonserteista, joita lapsille järjestetään Suomessa. Kokemukseni on, että koulut ja päiväkodit tuovat lapsia mielellään paikalle. Olisi mielenkiintoista nähdä, milloin Suomessa saamme kokea lasten urkufestivaalin Tallinnan tapaan.

Kun tehdään työtä lasten kanssa, tarvitaan kasvatusalan koulutusta antamaan lisää valmiuksia työhön. Hanna Komi on maisterintutkielmassaan analysoinut viiden muusikon kokemuksia kirkkomuusikon ja musiikkikasvattajan roolista. He kaikki ovat suorittaneet kaksoistutkinnon ja valmistuneet sekä Sibelius-Akatemian kirkkomusiikkikoulutuksesta että Jyväskylän yliopiston musiikkikasvatuksen laitokselta. Vastauksista käy ilmi, että musiikkikasvattajan koulutus on antanut mahdollisuuden tehdä kanttorin työtä laajemmin ja rikkaammin. Koulutus on antanut seurakuntatyössä tarpeellisia pedagogisia valmiuksia ja myös laajempaa tietämystä musiikin tyylilajeista, varsinkin rytmimusiikista. (Komi, 2013, 48–54.)

Kanttorin työn erityispiirre on erittäin laaja-alainen työnkuva. Kukaan ei voi hallita ja ehtiä tekemään kaikkia osa-alueita, joita kirkkomusiikin kenttä sisältää. Olisi hyvä, jos kanttorit voisivat enemmän profiloitua ja keskittyä tiettyihin seurakunnan musiikkikasvatuksen osa-alueisiin, kuten myös lasten urkutapahtumiin.

3 KOULULAISTEN URKUKONSERTTEJA 1993

3.1 Projektin yleiskuvaus

Projektini kautta tutkin lasten tietoja ja asenteita urkumusiikkia kohtaan. Tavoitteena oli myös selvittää, onko tällainen seurakunnan musiikkikasvatus mielekästä ja onko sitä ja yhteydenpitoa koululaisiin tarkoituksenmukaista edistäänäin. Toteutin projektin Itä-Suomessa Kuopiossa, ja Kaavilla ja siihen kuului yhteensä kolme konserttia. Lasten vastauksien lisäksi kysyin myös opettajien kokemuksia, ja kyselyyn osallistui kahdeksan opettajaa.

Koska tämäntyyppinen toiminta ei vielä 1990-luvun alussa ollut kovin yleistä, ajatuksena oli myös kannustaa kanttoreita käyttämään luovuutta tämäntyyppisten musiikkikasvatuksellisten tavoitteiden saavuttamisessa.

Projektin muodostui käytännön osuudesta ja kirjallisesta työstä. Juonsin konsertin ja soitin urkuteokset, esittelin myös urut konsertin aluksi. Heti konsertin jälkeen oppilaat ja opettajat vastasivat kirjallisesti kysymyksiin, jotka olin laatinut. Kysymykset koskivat lasten ajatuksia koetusta konsertista ja aikaisemmista urkukonserttikokemuksista. Lapsilta tiedusteltiin myös heidän yleisiä asenteitaan urkumusiikkia kohtaan.

Oppilaiden ja opettajien antamien vastausten perusteella tällainen musiikkikasvatus oli tarpeellista ja toimivaa. Vähän yli puolet koululaisista suhtautui asiaan selkeän myönteisesti. Maalaiskunta Kaavin lapset suhtautuivat asiaan vielä huomattavasti positiivisemmin. Musiikkiharrastukset eivät näyttäneet vaikuttavan koululaisten mielipiteisiin. Kaikki kahdeksan opettajaa suhtautuivat toteutukseen myönteisesti. Heidän mielestään oppilaat jaksoivat seurata hyvin koko tilaisuuden ajan. Siihen vaikuttivat sopivan pituiset ja vaihtelevat musiikkikappaleet. Fuugan kuuntelutehtävä aktivoi oppilaita, vaikka ei ollutkaan helppo. Tilaisuutta pidettiin esittelyineen ja urkuesityksineen mielenkiintoisena ja hyvänä kokonaisuutena.

3.2 Projektin toteutus

3.2.1 Teosten valinta

Konsertin suunnittelussa oli tärkeää ottaa huomioon, että kappaleet olivat lyhyitä, lapset jaksoivat silloin kuunnella ja keskittyä. Oli myös tärkeää, että vajaan tunnin kokonaisuuteen mahtuivat kaikki elementit: esittely, juonto ja musiikki. Oli olennaista myös valita ohjelmaan mahdollisimman erityyppisiä ja -luonteisia kappaleita.

Soitin konsertin aluksi Johann Sebastian Bachin *Toccatan d-molli*. Valitsin urkuihin plenorekisteröinnin, joten mukana olivat melkein kaikki äänikerrat. Teos soi juhlavasti ja dramaattisesti. Seuraavana esittelin *Fuugan g-molli*, joka edusti tärkeää urkuteostyyppiä, fuugaa (J.S.Bach Kahdeksan pientä preludia ja fuugaa). *Von Himmel hoch da komm ich her* (Enkeli taivaan) antoi esimerkin siitä, että yhdestä virsimelodiasta voi olla olemassa erilaisia sovituksia. Tässä cantus firmus kulki jalkiossa. Karl Helmich Romanin *Trumpetti-finaali* oli näyte iloisesta ja juhlavasta musiikista. Humoristista ja leikkimielistä urkumusiikkia edusti Pekka Kostiaisen *Fantasia* (osa teoksesta). Romanttista toivemusiikkia puolestaan esitteli Felix Mendelssohn-Bartholdyn *Häämarssi* näytelmään Kesäyön unelma.

Ohjelma oli tyyllillisesti monipuolinen, koska se kattoi noin kolmensadan vuoden jakson barokista nykymusiikkiin. Mukana oli ulkomaisen musiikin lisäksi myös kotimaista, ja kappaleet edustivat erilaisia rekisteröinti- ja soittotapoja. Oppilaat kuuluivat esimerkkejä pleno- ja perusrekisteröinnistä (Bach ja Mendelssohn) ja myös trio-soitosta, jossa kädet soittavat yhtä aikaa eri sormioilla (Pachelbel). Perusrekisteröinti tarkoittaa sointia, jossa ei ole mukana kieli- tai yläsäveläänikertoja. Kielirekisteröinti puolestaan on yhdistelmä, jossa käytetään nasaalisti torven tapaan soivia äänikertoja. Kielirekisteröintiä toin esille kahdessa kappaleessa (Roman ja Kostiaisen).

Kappalevalikoiman kautta halusin tuoda esiin urkumusiikin eri luonteenpiirteitä, kuten juhlavuutta, hauskuutta ja leikkimielisyyttä. Pachelbelin virsisovitus oli iloista musiikkia, joka loi yhteyden virsilauluun ja jumalanpalvelukseen. Bachin

g-molli fuugassa lapset saivat kokemuksen aktiivisesta kuuntelusta, kun he laskivat teeman esiintymiskertoja esityksen aikana.

Musiikkikasvatuksellisesti tämä tilaisuus pyrki opettamaan monipuolisesti uruista ja urkumusiikista. Oli tärkeätä, että kuulijoiden mielenkiinto säilyi koko tilaisuuden ajan, ja palautteesta päätellen näin kävikin.

3.2.2 Koululaiskonsertit

Projektin käytännöllinen osa muodostui kolmesta koululaiskonsertista, jotka toteutin uruilla Jynkän ja Kaavin kirkoissa. Kohderyhminä olivat koulujen 5–6-luokkalaiset. Oppilaita oli 215, joista tyttöjä 123 ja poikia 92. Juuri näiden koulujen ja luokka-asteiden valintaan vaikuttivat useat käytännön syyt. Molemmat koulut ovat lähellä kirkkoja kävelymatkan päässä, ja toinen niistä on kaupungissa (Jynkkä), toinen maaseudulla (Kaavi). Urut ovat näissä kirkkorakennuksissa alttarin lähellä samassa tasossa, joten oppilaiden oli helppo nähdä soittimen esittely ja soittajan esitykset. Ala-astetta käyvät 11–13-vuotiaat ovat vastaanottavaisessa iässä verrattuna ylä-asteikäisiin ja osaavat jo ilmaista itseään kirjallisesti.

Tilaisuus kesti oppitunnin verran, ja se oli läpijuonnettu. Alussa kerroin oppilaille kuulivat lyhyesti urkujen historiasta ja uruista soittimena. Esittelin heille pillistöt ja erilaisia äänikertoja. Huuli- ja kielipillien sointierot ja eri jalkamäärien merkityksen esittelin soivilla esimerkeillä. Lapset saivat kuulokuvan trumpetti-, pasuuna- ja fagottiäänikerroista ja myös urkujen matalimmasta ja korkeimmasta äänestä.

Varsinainen kuuntelutehtävä oli Bachin fuugan yhteydessä. Ennen esitystä koululaiset saivat kuulla fuugan teeman muutaman kerran. Sen jälkeen heidän tehtävänsä oli laskea, kuinka monta kertaa teema esiintyi teoksen aikana.

Olin suunnitellut juonnon käsitteiltään mahdollisimman selkeäksi, joten selitin vierasperäiset sanat, kuten fuuga tai toccata. Lisäksi elävoitin kertomista pienillä yksityiskohdilla säveltäjiin tai sävellyksiin liittyen.

3.3 Kysely ja sen tulokset

Kun kysymyksiä laadittiin, otettiin huomioon tarvittavan tutkimusmateriaalin määrä, vastaajien kirjalliset valmiudet ja kysymysten tarkoituksenmukaisuus ja ymmärrettävyys. Vastaamiseen oli aikaa 45 minuuttia, ja kysymyksiä oli kaksitoista. Vastausten jaotteluperusteina käytettiin seuraavia kriteereitä: tytöt–pojat, 5-luokkalaiset–6-luokkalaiset, musiikkia harrastavat–ei harrastavat ja Jynkän–Kaavin oppilaat.

Kyselin lasten aikaisemmista urkukonserttikokemuksista (Liite 1). Sukupuolesta riippumatta vajaa kolmannes oli ollut urkukonserttia vastaavassa tilanteessa aiemmin. Musiikkia harrastavilla sekä maaseudulla asuvilla lapsilla oli vähän enemmän kokemuksia asiasta kuin ei-harrastavilla ja kaupungissa asuvilla. Selityksinä lienevät koulujumalanpalvelusten mieltäminen konserteiksi, perheiden musiikillinen suuntautuneisuus ja maaseudun vapaa-ajanviettomahdollisuuksien vähäisempi määrä.

Kysyin myös, mitä urkumusiikista tulee mieleen (Liite 1). Lasten vastauksista löytyi monenlaisia aiheita, joista yleisimpiä olivat häät, hautajaiset, pappi, kanttori, kevät- ja joulukirkot, Jeesus ja Jumala. Tytöt mielsivät urkuihin tunteita, iloa ja surua, jotkut pojista mainitsivat elokuvat.

Halusin tietää, missä lapset olivat ensimmäisen kerran kuulleet urkuja ja oliko lapsilla omia kokemuksia nimenomaan jumalanpalveluksessa soitetusta urkumusiikista (Liite 1). Ensimmäisiä tilanteita olivat erilaiset vuodenaikoihin ja juhlapyyhiin liittyvät jumalanpalvelukset. Lapsen ei ole helppoa hahmottaa jumalanpalvelusta ja sen rakenteita. Todennäköisesti tästä syystä suurin osa ei osannut vastata kysymykseen.

Mukana oli kysymys, joka käsitteli asenteita (Liite 1). Koululaiset saivat miettiä, mitä muita soittimia he haluaisivat jumalanpalveluksessa olevan mukana. Noin kolmannes oli sitä mieltä, että kirkkoon ei tarvita muita soittimia kuin urut. Perinteinen ajattelu uruista ainoana jumalanpalvelussoittimena ja myös soittimien jako kirkollisiin ja ei-kirkollisiin on todennäköisesti vaikuttanut vastauksiin. Lopuissa vastauksissa ehdotettiin erilaisia puhaltimia, jousisoittimia, kitaraa, sähkökitaraa ja muita bändisoittimia.

Kyselin koululaisilta, millaisia asioita he haluaisivat uruilla kuvata (Liite 1). Niillä haluttiin ilmaista enimmäkseen positiivisia tunteita ja jonkin verran myös konkreettisia asioita. Tytöt halusivat soittaa klassista musiikkia ja pojat taas enemmän tuttuja kappaleita ja rytmimusiikkia. Lapset muistivat kuulleensa urkuja televisiosta ja radiosta. Noin kolmannes lapsista ilmoitti harrastavansa musiikkia säännöllisesti. Joitakin lapsia konsertti innosti jatkamaan kesken jäänyttä musiikkiharrastusta.

Konsertin toteuttajana halusin kuulla lasten kokemuksia juuri koetusta konsertista (Liite 1). Vastaukset luokiteltiin myönteisesti ja melko välinpitämättömästi suhtautuviin, kyllästyneisiin ja niihin, joilla ei ollut asiaan mielipidettä. Vastauksissa vertailtiin Kaavin ja Jynkän oppilaita sekä tyttöjen ja poikien vastauksia.

Mielenkiintoista oli se, että myönteisesti suhtautuvia oli Kaavilla kaksinkertainen määrä Jynkkään verrattuna. Tyttöjen asenne oli molemmilla paikkakunnilla selvästi myönteisempi kuin pojilla. Kummankin paikkakunnan lapsista joka viides kirjoitti oma-aloitteisesti vastaukseen ”mielenkiintoinen” tai ”opettavainen”. Myös konserttikäyttäytyminen osoitti, että lapset olivat kiinnostuneita asiasta. Urut on erikoislaatuinen soitin, jonka värikästä ja juhlavaa sointia kuullaan harvoin. Oppilaat kommentoivatkin, että ”oli kiva oppia tietämään uutta”. Tilaisuuteen kyllästyneesti suhtautuvia oli Jynkässä lähes joka viides ja Kaavilla vain muutamia. Poikia asia kyllästytti huomattavasti tyttöjä enemmän. Ehkä syynä oli kielteinen asenne kirkkoa tai koulua kohtaan tai yleinen keskittymiskyvyn puute, joka vaikutti kokemukseen.

Kyselyssä selvitin myös, mitkä konsertin kappaleista olivat lapsille tuttuja entuudestaan (Liite 1). Sekä Jynkässä että Kaavilla tutuimpia olivat Mendelssohnin Häämarssi näytelmään Kesäyön unelma ja Bachin Toccata d-molli.

Lomakkeessa kysyttiin myös, mikä kappale jäi erityisesti heidän mieleensä ja miksi (Liite 1). Poikien vastauksista kävi ilmi, että he muistivat Mendelssohnin ja Bachin yhtä hyvin, tytöille jäi huomattavasti paremmin mieleen häämarssi. Sukulaisen häät, tv ja elokuvat olivat syynä häämusiikin tunnettuuteen. Bachin

Toccatua oli kuultu radiossa, elokuvissa ja tietokonepeleissä. Kolmantena mieleen jääneenä oli Kostiaisen Fantasia-teos. Sitä pidettiin erilaisena, iloisen ja vauhdikkaana.

Kyselyn lopuksi tiedusteltiin, haluaisiko kuuliija mennä joskus uudestaan urkukonserttiin (Liite 1). Jynkän lapsista alle puolet ja kaavilaisista runsas puolet suhtautui ajatukseen myönteisesti. Kaavilaisilla oli aikaisempia urkukokemuksia vähän enemmän, joten asenteet saattoivat olla sen tähden vähemmän ennakkoluuloisia.

Ei-vastauksissa paikkakuntien välillä oli huomattava ero. Jynkässä urkukokemus riitti kolmannekselle, kun taas Kaavilla kielteisesti vastasi vain muutama. Epätietoisia oli molemmilla paikkakunnilla kolmannes. Yleensä ottaen runsas puolet lapsista suhtautui koettuun konserttiin selvästi myönteisesti. Jokainen onnistunut musiikkielämys auttaa lapsia suhtautumaan musiikkiin positiivisemmin ja innostumaan siitä.

Konserteissa oli mukana kahdeksan opettajaa, ja heidän antamansa palaute oli myönteistä ja hyödyllistä. Opettajien mielestä ohjelma oli monipuolinen; kappaleet olivat riittävän erilaisia ja sopivan pituisia, tuttuja ja tuntemattomia. Fuugan kuuntelutehtävää pidettiin mielekkäänä, vaikka ei kovin helppona. Tilaisuuden kesto oli heistä sopiva ja esittely oli mielenkiintoinen ja selkeä. Kokonaisuutta pidettiin onnistuneena, ja sen kaltaisia tapahtumia toivottiin pidettäväksi joka vuosi.

4 MUITA TUTKIMUKSIA LASTEN URKUTAPAHTUMISTA

Viime vuosikymmeninä Suomen evankelisluterilaisessa kirkossa on alettu perehtyä enemmän lasten varhaisiän musiikkikasvatukseen. Kirkkomuskareita, perhelauluhetkiä ja urkumusiikkituokioita järjestetään kunkin seurakunnan resurssien ja erityispiirteiden mahdollistamana. Kirkkohallituksen 2004 julkaisemassa Varhaisiän musiikkikasvatus -mietinnössä annetaan ohjeita ja perusteita toiminnalle, joka tukee lapsen musiikillista ja hengellistä kasvua. (Kirkkohallitus 2004.)

Yksi musiikkikasvatuksen tavoitteista on opettaa lapselle musiikin sidonnaisuus aikaan, tilanteeseen, kulttuuriin ja yhteiskuntaan (Opetushallitus 2004, 232). Tässä esitellyissä projekteissa tavoitteena on ollut tutustuttaa lapsi yhteen länsimäisen taidemusiikin keskeiseen soittimeen, urkuihin ja siinä yhteydessä myös kirkkotilaan, joka liittyy olennaisesti yhteisön elämänpiiriin.

Musiikinopetus antaa oppilaalle kokemuksia erilaisista soinneista ja äänimaailmoista ja ohjaa lasta kuuntelemaan ja havainnoimaan musiikkia. Keskeisenä sisältönä on musiikin kuuntelua erilaisten aktivointikeinojen kautta. (Opetushallitus 2004, 232.)

Kirkkomuusikot Henna-Mari Sivula (2005) ja Sirpa Ilvesluoto (2008) ovat tutkineet Kuopiossa ja Hailuodossa toteutettuja lasten urkutapahtumia. Toinen niistä oli seurakunnan ja toinen muun tahon järjestämä projekti. Konsertin ideologinen sisältö määräytyi järjestäjästä riippuen. Tilaisuuksista saadut kokemukset osoittavat, että urut ovat kiinnostava soitin, jonka avulla voidaan tarjota lapsille ainutlaatuisia kokemuksia. Lasten käsitys sointiväreistä lisääntyy ja tietoisuus erilaisista soittimista kasvaa. He saavat kokea sellaisia urkuihin liittyviä musiikillisia kokemuksia, joita tuskin muualta voi saada. Urut herättävät uteliaisuutta pienissä ja isommissa lapsissa. On tärkeää tiedostaa lapsen ikä ja vastaanottokyky, kun suunnitellaan tapahtuman rakennetta ja sisältöä. Urkujen sointimaailma antaa mahdollisuuden improvisoimiseen ja monenlaisen musiikin rikkaaseen esittämiseen. Myös mahdollisuus kokeilla urkujen soittamista lisää lasten kiinnostusta soitinta ja sen orkesterimaisia ominaisuuksia kohtaan.

Tutkimuksissa esitellyissä projekteissa uruilla on ruokittu mielikuvitusta eri tavoin. Uruilla on kuvattu kertomusten roolihenkilöitä, tapahtumia ja efektejä käyttäen valmista tai improvisoitua musiikkia. Jos Urkusatu-tapahtuman järjestäjänä olisi ollut seurakunta, on pohdittu mahdollisuutta, miten tarinaan saadaan vielä yksi näkökulma lisää. Seurakunnan toimintana olisi siten luontevaa soveltaa tätä mallia Raamatun kertomuksiin (Sivula 2005, 27).

4.1 Urkusadut Kuopion tuomiokirkossa

Henna-Mari Sivula kertoo tutkineensa urkusatuja, jotka toteutettiin kaupungin järjestämällä Lasten Pakkaspäivillä Kuopion tuomiokirkossa vuosina 2000–2003. Nämä suunnittelivat, järjestivät ja toteuttivat Sibelius-Akatemian Kuopion osaston opiskelijat. Kohderyhmänä olivat alle kouluikäiset lapset. (Sivula 2005, 5.)

Urkusadut suunniteltiin joko improvisoinnin pohjalle tai valmiiseen musiikkiin. Tekstit olivat valmiita tai itse kirjoitettuja. Tekijät kokivat itse keksityt tarinat toimivampina. Silloin oli mahdollisuus paremmin suunnitella musiikkia ja äänitehosteita tekstin sisälle. Suurin osa opiskelijoista koki myös, että itse luotu musiikki, improvisointi, palveli paremmin sadun kerrontaa ja antoi tilaa tekijöiden mielikuvitukselle. Yhdessä tehty työ tarinan ja musiikin luomiseksi antoi esiintyjille yhteishenkeä ja innostusta. Tämä vaikutti esityksiin myönteisellä tavalla, joka näkyi esiintyjien välisessä kommunikoinnissa. (Sivula 2005, 11–13.)

4.1.1 Neljä erilaista urkusatua

Urkusadut olivat toteutukseltaan erilaisia. Musiikki tehtiin improvisoiden tai valmista musiikkia käyttäen.

Vuoden 2000 versio oli nimeltään Lassin metsäretki. Siinä Johan Sebastian Bachin Toccata d-molli oli pilkottu pieniin osiin, ja osille oli keksitty omat merkityksensä. Tarinaa kerrottiin osien välissä, ja kukin pieni toccatan osa kertoi musiikin kielellä juuri sanallisesti kerrotun tapahtuman. Näin edettiin koko Toccata läpi ja tarina saatiin päätökseen. Lopuksi urkuri soitti Toccatan kokonaisuudessaan ja lapset saivat kuunnellessaan muistella, miten tapahtumat etenivät tarinassa. (Sivula 2005, 9.)

Talvimorsian oli seuraavan vuoden satu. Tämä vuoden 2001 tarina oli sopiva erityisesti ihan pienimmille. Tarina oli lyhyt ja yksinkertainen, ja siinä oli mukana myös loruja. Urkurin tehtävänä oli improvisoida erilaisia tunnelmia ja efektejä. Ohjeena oli soittaa ”helinämusiikkia”, ”karhumusiikkia”, ”hiirimusiikkia” tai ”voivottelumusiikkia”. Sadun lopuksi kuultiin Erkki Melartinin Juhlamarssi näytelmästä Prinsessa Ruusunen. Esiintyjät käyttivät rooliasuja ja rekvisiittaa. (Sivula 2005, 9.)

Kolmas tutkituista saduista on Hallaneito vuodelta 2002. Se on näistä saduista ainoa, jossa oli käytetty valmista tarinaa. Musiikki perustui kokonaan improvisoinnille. Toteutukseltaan tämä satu oli vaatimattomin, sillä juoni oli lyhyt ja antoi vain vähän mahdollisuuksia rikkaampaan musisointiin ja sanalliseen ilmaisuun. (Sivula 2005, 10.)

Vuonna 2003 toteutui urkusatu Urhoollinen pikku lumihiihtäjä. Musiikki ja äänitehosteet perustuivat improvisoinnille. Sadussa esiintyi tuttuja teemoja, kuten ”No onkos tullut kesä” tai Jäätelöauton tunnusmelodia. Tarinassa seikkailivat lumikuningatar, pakkasukko ja pieni lumihiihtäjä, joka pelastaa talven liian aikaiselta keväältä. Improvisointiohjeet kehottivat urkuria soittamaan esimerkiksi ”surullista loskamusiikkia”, ”vikkellä pakomusiikkia” ja ”kimallemusikkoa”. Urkurilla oli tässä hyvin merkittävä osuus. (Sivula 2005, 10–11.)

Päiväkotien 0–6-vuotiaiden ryhmien ohjaajilta saatiin arvokasta palautetta. Useiden vuosien ajalta kerätyt palautteet kertoivat, että ammattilaiset pitivät urkusatuja sopivina lapsille. Lapset jaksoivat seurata, sadut olivat sopivan lyhyitä eikä tilaisuuden koko kesto ollut liian pitkä. Lapset pitivät korkeista ja matalista äänistä, myös suurista äänistä. Oli hyvä, että lapset näkivät kaiken läheltä ja hyvin. Ilman näköhavaintoja kirkon penkissä istuen seuraaminen olisi ollut haasteellista eikä mielenkiinto olisi säilynyt. Pidettiin tärkeänä myös, että ryhmäkoko ei ollut liian suuri ja että kaikki pääsivät kokeilemaan urkujen soittamista. Tuomiokirkon parvelle mahtui hyvin noin 40 lasta. Myös lopuksi laulettua tuttua yhteislaulua pidettiin hyvänä asiana. (Sivula 2005, 13–14.)

Esiintyjät kokivat urkusatujen tekemisen erittäin mielekkäänä, vaikka se teettiinkin paljon työtä. Heidän mielestään toimintamuoto oli musiikkikasvatuksellisesti

merkittävää, koska se laajensi lapsen äänimaailmaa ja muokkasi mielikuvitusta. Tilaisuus oli myös vuorovaikutuksellinen elämys lapsille. Koska lapset olivat urkuparvella, katsekontakti oli mahdollista luoda ja säilyttää kertojaan ja myös soittaja ja hänen työskentelynsä nähtiin läheltä. Kun urkujen sijainti oli lähellä, tämä loi oman positiivisen jännitteensä tilanteeseen. (Sivula 2005, 13.)

4.2 Elämysmatka kirkkomusiikkiin Hailuodon kirkossa

Sirpa Ilvesluoto (2008) on tutkinut työssään Elämysmatka kirkkomusiikkiin 5–6-vuotiaille lapsille, kuinka elämyksiä voidaan tuottaa uruilla ja oppimis- ja kuuntelutilanteilla. Viisi- ja kuusivuotiaille lapsille suunnatun tilaisuuden järjestivät paikallinen päiväkotitoimi ja seurakunta. Hän on myös vertaillut, mitä yhteistä ja mitä eroavaisuuksia Hailuodon kokemuksilla on Kuopion Urkusatuihin.

4.2.1 Tilaisuuden kulku ja tavoitteet

Koska tilaisuus oli seurakunnan järjestämä, se oli sisällöltään kristillinen. Tavoitteena oli antaa lapsille seurakunnan toimintaan kuuluvaa musiikkikasvatusta. Ohjelmaan kuului oppimis- ja kuuntelutilanteita, joiden toteutukseen käytettiin hyväksi kirkkotilan antamia mahdollisuuksia. Laulua, leikkiä, keskustelua ja soittamista oli mukana kirkkosalin ”Pikkukirkossa” ja lehterillä toteutetuissa osioissa. Elämysmatkan sisällössä hyödynnettiin kanttorin monipuolista osaamista, ja alussa poikkihuilu ja nokkahuilu johdattelivatkin lapset suuremman puhaltimen, urkujen luo. Urut oli koristeltu eläinten kuvilla, ja äänikerrat esiteltiin eläinteemoilla (esim. matalat-elefantti, korkeat-keltasirkku, hiljaiset-käärme), ja lopuksi peruukkiin ja pukuun sonnustautunut urkuri soitti Johan Sebastian Bachin iloisen *In Dir ist Freude* -koraalin. Lopuksi lapset saivat kokeilla urkujensoittoa, ja sen jälkeen he menivät loppuhiljentymiseen alakerran ”Pikkukirkkoon”. (Ilvesluoto 2008, 14–15.)

4.3 Urkusatujen ja Elämymatkan vertailua

Kuopion urkusatujen ja Elämymatka kirkkomusiikkiin -tilaisuuden välillä on paljon yhtäläisyyksiä. Lapset otettiin lähelle urkuja, josta seuraaminen oli helppoa, ja myös urkujen esittely oli molemmissa samankaltainen. Kaikki halukkaat pääsivät kokeilemaan urkujen soittamista, ja yhdessä laulaminen vahvisti edelleen yhteistä kokemusta. (Ilvesluoto 2008, 21–22.)

Kuopiossa urkusatu ei ollut sisällöltään kristillinen. Hailuodossa toteutettiin seurakunnan hengellistä kasvatusta musiikkikasvatukseen liitettynä. (Ilvesluoto 2008, 21.) Näin ollen järjestäjätahon suuntautuneisuus kuvastuu tilaisuuden luonteessa. Joka tapauksessa haasteena on löytää lapsen kehitystasolle ja ajatusmaailmaan sopivia tarinoita ja toteutustapoja (Ilvesluoto 2008, 21).

Kuopion ja Hailuodon projektit osoittavat, että kummankinlaisia tarvitaan. On luontevaa, että seurakunta järjestää tällaista musiikkikasvatusta, mutta on hyvä, että muutkin toimijat voivat toteuttaa sitä. Yleensä se tapahtuu kuitenkin kanttorin kanssa yhteistyössä, koska urkujensoiton ammattilaisia on seurakuntien ulkopuolella vähän. Sitä suuremmalla syyllä voi todeta, että kanttoreilla on paljon tehtävää lasten musiikkikasvatuksen saralla.

5 URKUKONSERTTEJA 2000-LUVUN KOULULAISILLE

Tässä esitellyt projektit on suunnattu ensisijaisesti kouluikäisille lapsille. Kohderyhmän ikä on mahdollistanut sen, että ohjelman kesto on ollut pituudeltaan oppitunnin mittainen. Kotkan versio on ollut konserttimallinen juonnettu toteutus, kun taas Kouvolassa mukana on ollut draamallisia aineksia, roolipukuja ja rekvisiittaa. Molemmissa projekteissa on ollut vaihtelevasti urkujen ja eri äänikertojen esittelyä.

5.1 Jaana Jokimiehen ja Irina Lampénin Villit Pillit -konsertit

Kotkalaiset urkurit Jaana Jokimies ja Irina Lampén ovat toteuttaneet lasten urkukonsertteja vuodesta 2006 lähtien. Vuodesta 2012 lähtien tilaisuudet ovat olleet Villit Pillit -konsertteja. Vuonna 2013 he soittivat Etelä- ja Pohjois-Kymenlaaksossa konserttisarjan, johon kuului seitsemän esitystä koululaisille ja alle kouluikäisille Haminassa, Kotkassa ja Kouvolassa. Osallistujia oli yhteensä 1524. Järjestäjinä olivat taiteilijat itse apurahan turvin ja seurakunnat, jotka antoivat tilat maksutta käyttöön. Tavoitteena oli tutustuttaa lapsia urkuihin ja urkumusiikkiin. Konsertit olivat juonnettuja, ja juontajan tehtävässä toimi muusikko ja musiikkileikkikoulunopettaja Susanna Apo-Syrjänen. Konsertin rakenne koostui urkuesityksistä, juonnoista ja lauluista. Urkurit soittivat nelikäsisesti ja nelijalkaisesti, minkä lomassa juontaja jututti yleisöä ja laulatti yhteislauluja. Soitettu ohjelmisto oli monipuolinen ja esitteli kattavasti urkujen äänikertoja. Tyylit vaihtelivat barokin ja romantiikan kautta rytmimusiikin nykyisiin suosikkeihin, viimeisistä esimerkkeinä Harry Potter -elokuvien musiikki ja Lady Gagan esittämät kappaleet. (Jokimies 2014.)

Esityksissä ei käytetty roolivaatteita, mutta rekvisiittana oli värikkäitä kankaita ja urkupillejä. Osassa konserteista käytettiin screeniä, jonka kautta lapset saattoivat nähdä urkureiden käsi- ja jalkatyöskentelyn mahdollisimman hyvin. Lapset osallistuivat aktiivisesti vastailemalla kysymyksiin (esim. montako urkupilliä luulet näissä uruissa olevan) ja laulamalla yhdessä. (Jokimies 2014.)

Pois lähtiessä lapsilta tuli runsaasti positiivista palautetta, kuten myös opettajilta ja päiväkotihenkilökunnalta. Joskus tosin tuli kommentteja urkujen liiankin

voimakkaasta äänestä. Lisää vastaavia konsertteja on myös toivottu. (Jokimies 2014.)

Konsertin toteuttajat olivat sitä mieltä, että tavoite saavutettiin. Urut, soitinten kuningatar, sai runsaasti uusia ihailijoita ja ehkäpä myös lisää kuuliijoita tuleviin urkukonsertteihin. (Jokimies 2014.)

Näiden konserttien erikoisuus ja vetonaula on ollut kahden konsertoivan urkurin yhtäaikaista soittamista nelikäteisesti ja nelijalkaisesti. Kappaleet ovat olleet näyttäviä sekä visuaalisesti että kuulokuvaltaan. Myös urkureiden iloinen ja vauhdikas soittajanolemus on antanut oman sävynsä esityksiin.

5.2 Kouvolan seurakunnan Urkujen tarina

Olen ollut mukana, kun Kouvolan seurakunnan kanttorit ja varhaisnuorisotyöntekijät ovat järjestäneet kaksi kertaa Urkujen tarina -esityksen seurakunnan alueen 3–4-luokkalaisille. Esitys toteutettiin ensimmäisen kerran vuonna 2008, kun juhlittiin Kouvolan Keskuskirkon ja urkujen 30-vuotisjuhlia. Seuraava kerta oli vuonna 2011, ja projekti toteutetaan jälleen syksyllä 2014. Esitys on juonnettu ja kevyesti dramatisoitu kokonaisuus urkujen kehityksestä antiikista nykypäivään.

Esityksen tavoitteena on korostaa urkuja soittimena ja kertoa, miten urut ovat kehittyneet nykyiseen muotoonsa. Urkujen tarina antaa viitteellisen käsityksen siitä, millainen on ollut urkujen alkeellisin versio ja todellisesti soivan esimerkin siitä, miten nykyurut soivat. Kussakin kolmessa kohtauksessa päähenkilönä on aikakauden urkuri. Seurakunnan kolme kanttoria, Pekka Ainali, Ritva-Liisa Marttila ja minä toimimme vuoronperään urkurin tai kertojan roolissa. Kertoja kuvaa kutakin aikakautta, urkujen kehittymistä keksintöjen kautta ja johdattaa kuulijat aikakaudesta toiseen. Tärkeää roolia esittää myös urkujenpolkija, jota näyttää nuorisotyönohjaaja Ari Roiha. Esityksen eri kohtaukset ovat suuntaa-antavia, eikä ole ollut tarkoituksena pitää esillä tarkkoja vuosilukuja, ensimmäisessä kohtauksessa edes vuosisatoja.

Ensimmäinen kohta kertoo antiikin vesiuruista. Noin 200 vuotta ennen Kristuksen syntymää muusikko Ktesibios antiikintyylisessä asussaan lurittelee

tutulla nokkahuilulla, joka kuvaa aulosta. Seuraavassa vaiheessa hän puhalttaa pulloon, jossa on vettä. Tässä yhteydessä kerrotaan antiikin keksinnöstä, vesiuruista. Ktesibios yrittää kuumeisesti ratkaista ilmanannon ongelmaa. Viimein keksijä-muusikko havaitsee, ettei tarvitse enää itse puhaltaa, vaan ilman voi tuottaa pumpaamalla paljetta. Juontaja kertoo tuon ajan urkujen käytöstä erilaisissa kansanhuveissa, kuten teattereissa ja gladiaattoritaisteluissa. Lopuksi Ktesibios soittaa uruilla antiikin aikaisen tanssin. Todellisuudessa urkujen kehittyminen jollakin tavoin koskettimilla soitettavaan muotoon vei vuosisatoja ja musiikki on viitteellisesti aikakauden musiikkia.

Seuraavan kohtauksen juontaja aloittaa kuvailemalla barokin ajan urkuja ja Johan Sebastian Bachin työtä kirkkomuusikkona ja säveltäjänä 1700-luvun alun Saksassa. Bach on säveltämässä sulkakynällään, urkujenpolkija Herbert istuu ja odottaa. Bach ja Herbert keskustelevat sävellyksestä. Yleisö johdatetaan kuuntelemaan Bachin tuoretta sävellystä. Bach asettuu urkujen ääreen ja toteaa omahyväisesti: ”Nyt minä soitan...” Polkija loukkaantuu eikä polje, jolloin urut eivät ilman puutteessa soi. Lopulta sopu ja yhteistyö löytyvät, polkija leppyä ja Toccata d-molli soi kokonaisena.

Kun Bach on poistunut sakastiin peruukkeineen ja polvihousuineen, esiin astuu kertoja. Hän esittelee Kouvolan Keskuskirkon urkuja. Kertoja tapaa minut, Keskuskirkon kanttorin, ja yhdessä näytämme, miten erilaiset pillit soivat. Esittelen uruista pehmeimmät ja voimakkaimmat, korkeimmat ja matalimmat äänet ja kollegani selittää, mitä tarkoittaa äänikerta. Lisäksi puhumme siitä, että urkuja käytetään muun muassa virsisäestyksiin ja konserttisoittimena. Yhteisen virren ja nuorisotyöntekijä Teija Laineen loppuhartauden jälkeen soitan Harri Viitasen säveltämän Fuugan Jäätelöauton teemasta.

Oppilaat ovat jaksaneet seurata esityksiä hyvin. Kokonaisuus sisältää erilaisia elementtejä, ja urut ovat tunnetusti kiinnostava soitin ikään katsomatta. Kohtaukset ovat lyhyitä, ja kertojat ja urkurit ovat toimivassa vuorovaikutuksessa yleisön kanssa. Opettajilta on tullut runsaasti positiivista palautetta tilaisuuksista. Näistä syistä johtuen Kouvolan seurakunnan musiikki- ja varhaisnuorisotyö ovat kokeneet tarpeelliseksi jatkaa tämäntyyppisiä konsertteja ja kutsua edelleen 3–4-luokkalaisia tutustumaan urkujen historiaan. Tilaisuudessa toteutuvat myös

seurakunnan yhteisölliset elementit, yhteinen laulu ja rukous. On tärkeää esitellä seurakunnan työmuotoja ja tässä tapauksessa kertoa kanttorin työstä.

6 LAPSI, URUT JA URKUJENSOITTO

Edellä esitellyissä urkutapahtumissa lapset ovat saaneet kokea musiikkia monin tavoin. Heitä on johdateltu kuuntelemaan musiikkia mielikuvien, draaman ja visuaalisten kuvien kautta. Tarinan tai tutun melodian kautta musiikki hahmottuu selkeämmin, ja mielikuvien kautta se jää paremmin mieleen. Aktiivista kuuntelua on harrastettu paitsi tarinoiden kautta, myös esimerkiksi fuugan teeman tunnistamistehtävässä. Seurakunnan omissa tapahtumissa musiikki on palvellut myös kristillisen sanoman opetusta. Vaikuttaa siltä, että tavoitteet on musiikkikasvatuksellisesti saavutettu melko hyvin. Urut on harvinainen soitin, ja siinä on ainutlaatuinen sointimaailma. Kokemukseni on, että urkuesittelyistä kiinnostuvat kaikenikäiset, myös lapset, kunhan kohderyhmä huomioidaan huolellisesti.

Lasten urkukonsertit ovat erinomainen tapa rikastaa lasten musiikkielämää. Konserteissa voi saada elämyksiä, kuulla musiikkia eri aikakausilta ja myös lukemattomat erilaiset sointivärit ruokkivat mielikuvitusta. Jos konsertin jälkeen annetaan mahdollisuus kokeilla urkuja, kiinnostuneiden määrä on aina runsas. Lapsia kiehtoo äänikertojen kokeilu ja jalkion toiminta. Itselleni on ollut hienoa seurata, miten lapsi jää kuuntelemaan soittoansa ja äänimaailmaa, joka sormien kautta syntyy.

Kuuntelemisesta ja kokemisesta seuraava askel on oma tekeminen. Suomessa lasten järjestäytynyt urkujensoitonopetus vasta etsii muotojaan ja mahdollisuuksiaan. Suomen evankelisluterilainen kirkko ja Suomen Musiikkioppilaitosten Liitto käynnistivät vuonna 2011 Urku auki! -hankkeen, jonka tarkoituksena on käynnistää tukea lasten ja nuorten urkujensoittoa. Hankkeen tavoitteena on herättää innostusta urkuja kohtaan Suomessa. Tomi Satomaa (2012) on tutkinut hankkeen mahdollisuuksia haastatteleamalla kahta kokenutta urkujensoitonopettajaa, musiikkioppilaitosten rehtoreita ja virassa olevia kanttoreita.

6.1 Lasten mahdollisuus opiskella urkujensoittoa

Urut lasten ja nuorten soittimena ovat harvinaisuus. Syitä tähän on monia. Seurakuntien ulkopuolisia ammattiurkureita on vähän. Näin ollen pedagoginen toiminta on ollut vähäistä, koska suurin osa urkureista toimii kirkon viroissa. Musiikkiopistoissa tuntimäärissä mitaten urut ovat marginaalinen soitin. Tuija Peltokosken tekemään kyselyyn vastasi 55 musiikkiopistoa, ja niistä vain 22 järjesti urkujensoitonopetusta. Syiksi mainittiin vähäinen kysyntä ja tilojen ja opettajien puute. (Peltokoski 2009, Satomaa 2012, 5 mukaan.) Kysyntää ei ole, jos ei ole tarjontaa ja tietoa asiasta. Kuusamossa, Ylivieskassa ja Espoossa on vuosien mittaan annettu runsaasti urkuopetusta, ja se on heijastunut uusien urkureiden runsaaseen määrään. (Satomaa 2012, 6.) Näillä paikkakunnilla on löytynyt asiaan innostuneita ihmisiä sekä seurakuntien että musiikkiopistojen puolella.

Haasteita on monia. Seurakuntien urkurit tarvitsisivat aikaa, innostusta ja koulutusta opettamiseen. Musiikkiopistot eivät ole täysin omaksuneet urkuja soitinvalikoimiinsa. Urkuja on perinteisesti pidetty pianon sivusoittimena. Ene Salumäe, toinen haastatelluista urkuopettajista toteaa, että se ei ole suositeltavaa. Urkujen soittotekniikka on aivan toisenlainen pianoon verrattuna. Pianonsoitossa kosketuksen voiman määrä vaikuttaa äänen voimakkuuteen, kun taas uruissa kosketuksen periaate on toinen. Salumäen mielestä urut käyvät ensisoittimeksi erittäin hyvin. Tauno Satomaa on myös sitä mieltä, että urut sopivat lapselle erinomaisesti. Lapsella on parhaat mahdollisuudet myös motorisesti oppia käsien ja jalkojen yhteistoimintaa. (Satomaa 2012, 17.) Materiaalia lasten urkujensoittoon ei oikeastaan ole. Opettajan on itse tehtävä tai sovitettava materiaalia. Lisäksi asenne, joka mukaan urut ovat hengellinen soitin, asettaa omat rajoituksensa. (Satomaa 2012, 7.) Myös urkuperkin ja jalkion välinen korkeusero aiheuttaa vaikeuksia lapsen soittamiseen.

Kaikki nämä esteet ovat varmasti voitettavissa, kun innostus musiikkiopistoissa, seurakunnissa, lapsilla ja vanhemmilla saadaan kasvamaan. Urku auki! -hanke pitää esillä useita eri tavoitteita tilanteen parantamiseksi. Musiikkiopistot tulisi saada motivoitumaan uruista soittimena muiden joukossa. Hankkeen yhteydessä on kirjoitettu ”Hyvän yhteistyön periaatteet”, jossa sanotaan, että jokaisella on mahdollisuus päästä opiskelemaan urkujensoittoa vakaumuksesta riippumatta.

Näin on haluttu korostaa urkujen itsenäistä luonnetta muiden soitinten joukossa. Urut sijaitsevat yleensä seurakuntien tiloissa, ja tilojen yhteiskäytön suhteen voisi etsiä uusia ratkaisuja. Seurakunnissa tulisi ymmärtää, mikä merkitys tällaisella yhteistyöllä voi olla seurakunnan musiikkielämän rikastuttajana ja jopa kanttoripulan helpottumiseen tulevina vuosina. Lapsille ja vanhemmille olisi hyvä antaa mahdollisuuksia päästä tutustumaan urkuihin ja kokeilemaan niitä. (Satomaa 2012, 8.)

Viime vuosina lasten urkukursseja on toteutettu eri puolella Suomea. Urku auki! -hanke on järjestänyt lasten urkukursseja ja urkureiden koulutusta vuoden 2012 aikana Helsingissä, Paraisilla ja Oulussa. Hankkeen yhteydessä on ruvettu keräämään materiaalipakettia lasten urkujensoittoa varten. Tämän lisäksi Veikko Virtanen ja Tauno Satomaa ovat rakentaneet Tomi Satomaan ideoiman lisäjalkion Paraisten kirkkoon. Tätä voidaan pitää jo historiallisena tekona, onhan jalkio ainakin Suomessa ensimmäinen laatuaan. (Satomaa 2012, 20.) Tämä urkujen jalkion päälle liitettävä osa lyhentää urkujenkin ja jalkion välimatkaa ja tekee lapsen jalkiosoitamisen mahdolliseksi. Kun ensimmäinen lisäjalkio on osoittautunut toimivaksi, on aiheellista odottaa lisätuotantoa tälle liiteosalle. Jos ylipäänsä mietitään, mitä urut maksavat, harjoitusurkujen hankintahinta ei yleensä ole pianon hintaa suurempi.

7 YHTEENVETO

Suomessa seurakuntien ja muiden tahojen musiikkikasvatuksessa tehdään paljon hyvää työtä urkujen ja urkumusiikin hyväksi. Oman pari vuosikymmentä kestäneen kanttorinurani aikana tällainen toiminta on kehittynyt ja monipuolistunut. Seurakuntani lapsityö pitää tärkeänä urkuihin tutustumista kirkkokierroksilla eri-ikäisten lapsien kanssa ja on siten tärkeä yhteistyökumppani musiikkityön kanssa. Lasten urkutapahtumat ja muut urkuihin liittyvät kirkkokäynnit ovat kuitenkin paljon riippuvaisia työntekijöiden kiinnostuksesta ja innostuksesta. Tämä aiheuttaa sen, että seurakuntien kesken tällainen toiminta voi vaihdella paljonkin. Kokemukseni mukaan seurakunnissa lasten ja nuorten musiikkikasvatuksen tavoitteet toteutuvat yleensä parhaiten muskari- ja kuorotoiminnassa ja myös bänditoiminnassa.

Kanttorikoulutus on Suomessa taidollisesti ja tiedollisesti hyvin monipuolinen kokonaisuus, josta valmistetaan musiikin maistereiksi. Oma korkeatasoinen musiikin tekeminen on erittäin tärkeää, ja sillä on vahva asemansa koulutuksessa. Se, mikä on tiedostettu jo kauan, on pedagogisten opintojen vähyys. Tämä vaikuttaa kanttoreiden valmiuteen toimia musiikkikasvattajina. On luonnollista, että koulutuksen kautta saatu pedagoginen ote tekisi musiikkikasvatuksesta ammattimaista. Kanttorit tekevät paljon työtä lapsikuorolaisten, päiväkerholaisten, koululaisten, ja rippikoululaisten kanssa. ”Työ tekijäänsä opettaa”, sanotaan, ja itsekin olen vuosien työn kautta oppinut paljon lasten ja nuorten kanssa toimimisesta. Minä ja monet muut olisimme kuitenkin kaivanneet selkänöjää kasvatukseen liittyvistä opinnoista jo ennen kuin pitkän työuran antama työkokemus sitä jollakin tavalla tuo. Työkokemuksen lisäksi olen saanut arvokasta tietoa kasvatukseen liittyen myös musiikkipedagogiopintojeni kautta.

Toinen merkittävä syy seurakuntien musiikkikasvatuksen hajanaisuuteen on kanttorin työn monimuotoisuus. Se on toisaalta rikkaus, mutta monesti se hajottaa työaika ja voimavaroja liikaa, eikä monenlaisiin musiikkikasvatuksen toimintamuotoihin ole resursseja.

Musiikkioppilaitoksissa urkujen rooli on marginaalinen, jos sitäkään. Olisi hienoa, jos musiikkioppilaitokset ja seurakunnat voisivat paremmin löytää

yhteistyömuotoja urkumusiikin ympärille. Konsertit, soitinesittelyt ja pohdinnat eri tahojen työntekijöiden kesken voisivat synnyttää uusia toimintamuotoja. Toivottavasti Urku auki! -hanke tuottaa hedelmää edelleen ja lapset pääsisivät valitsemaan urut instrumentikseen siinä kuten muitakin soittimia. Tällaisen tavoitteen saavuttamiseksi tarvitaan yhteistyötä tilojen käytön ja opetusresurssien löytämiseksi. Erityisesti siihen tarvitaan asiasta innostuneita ihmisiä musiikkiopistoissa ja seurakunnissa.

LÄHTEET

Ilvesluoto S. 2008. Elämymatka kirkkomusiikkiin 5–6-vuotiaille lapsille.

Kirjallinen työ. Sibelius-Akatemia. Kirkkomusiikin koulutusohjelma. Kuopio 2008.

Jokimies, Jaana 2014. Urkuri Jaana Jokimiehen sähköpostihaastattelu 3.2.2014.

Kirkkohallitus: Varhaisiän musiikkikasvatus seurakunnassa 2004. Suomen ev.lut. kirkon hallituksen julkaisu 2004:8 Kirkkohallitus.

Komi H.2013. Kirkkomusiikkikasvattaja – Näkemyksiä seurakunnan ja koulun musiikkikasvatuksesta. Pro gradu -työ Jyväskylän yliopisto. Musiikin laitos. Musiikkikasvatus.

Kukkonen, M. 1993. Peruskoulun 5–6-luokkalaisten suhtautumisesta urkumusiikkiin. Kirjallinen työ. Sibelius-Akatemia. Kirkkomusiikin koulutusohjelma. Kuopio.

Opetushallitus. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. Musiikki.
http://www.oph.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/oph/embeds/ophwwwstructure/139848_pops_web.pdf

Peltokoski T. 2009. Musiikin perusasteelta kohti kirkkomusiikkiopintoja. Tutkielma. Sibelius-Akatemia. Kuopion osasto. Kirkkomusiikin koulutusohjelma.

Satoma T. 2012. Urut ensisoittimeksi. Lasten urkujensoiton tilanne Suomessa. Seminaarityö Tampereen yliopisto. Kirjallinen työ. Sibelius-Akatemia.

Sivula H. 2005. Lasten urkusadut Kuopion tuomiokirkossa vuosina 1997–2003. Kirjallinen työ. Sibelius-Akatemia. Kirkkomusiikin koulutusohjelma. Kuopio.

LIITTEET

- Liite 1   Kysely koululaisille
- Liite 2   Kaavin ja Jynkän konserttien ohjelma
- Liite 3   Malli seurakuntakäyttöön

LIITE 1

Kysely koululaisille

Vastaaja: tyttö/poika

luokka:

ikä:

1. Oletko koskaan aikaisemmin ollut kirkossa konsertissa, jossa joku on esittänyt urkumusiikkia?
2. Mitä sinulle yleensä tulee mieleen, kun kuulet urkumusiikkia?
3. Mitä ajattelet äskeisestä konsertista? Kerro!
4. Oliko konsertissa sinulle tuttuja kappaleita? Mitkä?
5. Mikä kappale jäi erityisesti mieleesi? Miksi?
6. Luterilaisen kirkkomme jumalanpalveluksessa uruilla on tärkeä tehtävä. Onko sinulle jäänyt mieleen jossakin jumalanpalveluksessa soitettu urkumusiikki?
7. Mitä muita soittimia haluaisit jumalanpalveluksessa olevan mukana?
8. Jos osaisit itse soittaa urkuja, millaista musiikkia haluaisit soittaa ja millaisia omia tunteksiasi niillä kuvaisit?
9. Missä olet ensimmäistä kertaa kuullut urkumusiikkia?
  - a) jumalanpalveluksessa
  - b) konfirmaatiossa (rippikoulun päätösjuhlassa)
  - c) häissä
  - d) hautajaisissa
  - e) kirkkokonsertissa
  - f) muualla, missä?
10. Oletko kuullut urkumusiikkia
  - a) TV:sta
  - b) radiosta
  - c) levyttä
  - d) videolta
11. Käytkö soittotunneilla tai laulatko kuorossa?
12. Haluaisitko vielä joskus mennä urkukonserttiin?

LIITE 2

Koululaiskonsertin ohjelma**Jynkän ja Kaavin kirkoissa toukokuussa 1992**

Johann Sebastian Bach	Toccatà d-molli, BWV 565
Johann Sebastian Bach preludia ja fuugaa)	Fuuga g-molli (Kahdeksan pientä
Johann Pachelbel	Enkeli taivaan (Koraali virrestä Vom Himmel hoch, da komm ich her)
Karl Helmich Roman	Trumpetti-finaali
Pekka Kostiainen	Fantasia (osa)
Felix Mendelssohn-Bartholdy	Häämarssi näytelmästä Kesäyön unelma

LIITE 3

Malli seurakuntakäyttöön

Luvussa 2.1 käsiteltiin tarkemmin ohjelman suunnittelua. Tässä esitellään mallirunko, jota voi muunnella oman harkinnan mukaan. Esimerkiksi historiaa ja äänikertaesittelyä voi sisällyttää sopivasti kappaleiden yhteydessä kerrottavaksi. Mallin jälkeen on kerätty kappaleita esimerkeiksi. Teosten nimet on hyvä olla sekä suomeksi että alkuperäiskielellä.

*I URKIJEN ESITTELY**1. Historiaa*

- a) Urkujen käyttötarkoituksia aikojen kuluessa
- b) Rakenteen yleinen kehittyminen nykypäivään

2. Tilaisuudessa soitettavat urut

- a) Näkyvät osat
- b) Toimintaperiaate yksinkertaisesti
- c) Äänikerrat

" JUONNETTU OHJELMA

- 1. Reipas aloituskappale, mielellään tuttu
- 2. Tarkkaavaisempaa kuuntelua; jonkinlainen kuuntelutehtävä
- 3. Keveää, iloista, melodia esim.jalkiossa
- 4. Juhlava teos / rauhallinen tunnelmakappale
- 5. "Eri-laista", hauskaa, "herättävää"
- 6. "Sokeri pohjalla" -kappale

Esimerkkejä:

- 1) *J.S. Bach:* Kristus, Jumalan Poika (Herr Christ, der ein'ge Gottes Sohn)
S. Stublej: Trumpet voluntary
J.G. Walther: Urku konserton osa
L. -Cl. Daquin: No~1

- 2) *M. Reger:* Jumala omni linnamme (Ein feste Burg ist unser Gott)
G. Frescobaldi: Toccata per l'Elevatione

- 3) *F. W. Zachow:* Oi rakkain Jeesukseni (Herzlich tut mich verlangen)
H. Viitanen: Koraalipartita Jo joutui armas aika, osa II tai III
S. Salonen: Koraalipartitan osa

- 4) *O. Lindberg:* Vanha virsi Taalainmaan karjamajoilta
C. Franck Prelude
T. Kuusisto: Pastorale
H. Viitanen: Koraalipartita Jo joutui armas aika, osa I

- 5) *H.F Micheelsen:* Tokkata
G. Corrette: Dialogue a deux choeurs
O. Messiaen: Apparition de l'Eglise éternelle
E. Hovland: Osa sarjasta Job

- 6) *L. Boelimer:* Toccata
J. G. Walther: Urku konserton osa
D. Zipoli: Offertorio

